

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	ผลการดำเนินงานของระบบการผลิตเมล็ดพันธุ์มันฝรั่งแบบ	
	สัญญาผูกพันในภูฐาน	
ชื่อผู้เขียน	บีม ราช กุรุง	
ปริญญา	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) เกษตรศาสตร์เชิงระบบ	
คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์		
	รศ.ดร.อารี วิบูลย์พงศ์	ประธานกรรมการ
	อ.พฤษัย ยิบมันตะศิริ	กรรมการ
	ผศ.ดร.พัฒนา เจียรวิริยะพันธ์	กรรมการ
	บทคัดย่อ	

การผลิตในระบบการเกษตรแบบยังชีพนั้น มักอาศัยเมล็ดพันธุ์จากแหล่งพันธุ์ที่ไม่เป็นทางการ การผลิตมันฝรั่งในประเทศภูฐานมีลักษณะกึ่งยังชีพกึ่งพาณิชย์ จึงมีปัญหาในด้านพันธุ์ด้วยเช่นกัน ดังนั้นในปี พ.ศ. 2538 รัฐบาลจึงได้จัดตั้งบริษัทเมล็ดพันธุ์ดรุค (Durk Seed Corporation: DSC) ขึ้นในลักษณะรัฐวิสาหกิจ โดยมีหน้าที่ยกระดับปริมาณและคุณภาพของเมล็ดพันธุ์มันฝรั่งในประเทศด้วยทรัพยากรที่จำกัด DSC ไม่สามารถผลิตหัวพันธุ์ได้เพียงพอแก่ความต้องการ ดังนั้น DSC จึงจำเป็นต้องพึ่งเกษตรกรผู้ปลูกเมล็ดพันธุ์ในระบบสัญญาผูกพัน (Contract Seed Grower: CSG) ซึ่งผลิตให้แก่ DSC ประมาณร้อยละ 80-85 ของปริมาณความต้องการหัวพันธุ์ทั้งหมด ดังนั้น

ความสำเร็จของ DSC จึงขึ้นอยู่กับความเป็นหุ้นส่วนกับเกษตรกรในระบบเหล่านี้ และเนื่องจากเกษตรกรในระบบฯ มีบทบาทอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของอุตสาหกรรมมันฝรั่งของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต การศึกษานี้จึงมุ่งที่จะศึกษาการดำเนินงานของระบบการผลิตในระบบสัญญาผูกพัน เพื่อนำไปสู่การกำหนดกลยุทธ์และการพัฒนาต่อไป

ด้วยวัตถุประสงค์ข้างต้นการศึกษานี้จึงดำเนินการเก็บข้อมูลในปี 2547 โดยสัมภาษณ์เกษตรกรทั้งหมดจำนวน 140 ราย ซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรที่เข้าร่วมอยู่ในระบบสัญญาผูกพันจำนวน 25 ราย เกษตรกรที่เคยร่วมแต่เพิ่งออกจากระบบสัญญาผูกพันจำนวน 55 ราย และเกษตรกรนอกระบบสัญญาผูกพันจำนวน 60 ราย การศึกษาเริ่มจากการทำความเข้าใจระบบการผลิตหัวพันธุ์มันฝรั่งที่เกษตรกรเลือกปฏิบัติ (คืออยู่ในหรือนอกระบบสัญญาผูกพัน) และเพื่อให้เห็นภาพรวมทั้งชัดเจนจึงทำการศึกษาระบบการซื้อขายหัวพันธุ์ในท้องถิ่น และระบบและการค้าภายใต้โปรแกรมมันฝรั่งแห่งชาติภูฏาน (Bhutan National Program: BNPP) ตลอดจนศึกษาระบบการผลิตหัวพันธุ์ภายใต้การดำเนินงานของบริษัทหัวพันธุ์ดรุค (DSC) เป็นลำดับ

การศึกษาพบว่าเกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ของ DSC สามารถช่วยเพิ่มผลผลิตมันฝรั่งได้ร้อยละ 15-20 สำหรับร้อยละ 44 และร้อยละ 70 ของเกษตรกรที่อยู่ในระบบสัญญาผูกพันและที่เคยอยู่ในระบบสัญญาผูกพันตามลำดับ ในขณะที่ร้อยละ 90 ของเกษตรกรที่อยู่นอกระบบสัญญาผูกพัน พบว่าจากการใช้หัวพันธุ์ของ DSC นั้นผลผลิตของตนเพิ่มขึ้นน้อยกว่าร้อยละ 15 นอกจากนี้การศึกษายังชี้ให้เห็นว่าการผลิตเมล็ดพันธุ์ในระบบสัญญาผูกพันให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจที่สูงกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรกลุ่มอื่น (ผลตอบแทนสุทธิสูงกว่าร้อยละ 19.5 ผลตอบแทนต่อที่ดินสูงกว่าถึงร้อยละ 67 และร้อยละ 63 สำหรับผู้ที่เข้าร่วมระบบสัญญาผูกพัน และผู้นอกระบบตามลำดับ)

เกษตรกรทุกกลุ่มตระหนักถึงประโยชน์ในด้านต่างๆของระบบสัญญาผูกพัน เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านเทคนิคและสังคม ในขณะที่เดียวกันการศึกษานี้พบว่าผลิตภาพและกำไรตลอดจนคุณภาพของผู้ผลิตในระบบสัญญาผูกพัน ดีกว่าของเกษตรกรที่อยู่นอกระบบ

ระบบข้อตกลงของ DSC มีความจากระบบสัญญาในประเทศอื่นหลายแห่ง ในเรื่องที่เกษตรกรไม่สามารถซื้อปัจจัยการผลิตในรูปแบบสินเชื่อได้ ทั้งนี้เมื่อ DSC นำเอาระบบการ “จ่ายสดเมื่อซื้อ” เข้ามาใช้ในปี 2546 ซึ่งได้กลายมาเป็นปัญหาขอขวดและส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานของบริษัทเมล็ดพันธุ์ดรุณ กล่าวคือจำนวนของผู้ปลูกนั้นลดลงอย่างรวดเร็วจาก 359 รายเหลือเพียง 25 ราย (ลดลงร้อยละ93) ในพื้นที่ศึกษานอกจากนี้เหตุผลอื่นที่สำคัญซึ่งทำให้เกษตรกรออกจากระบบฯ คือราคาที่เสนอให้บริษัทเมล็ดพันธุ์ดรุณค่อนข้างต่ำกว่าราคาหัวพันธุ์ในตลาดนอกระบบฯ ในสถานการณ์นี้ DSC มีความพยายามที่จะชดเชยให้กับการใช้ “ระบบจ่ายสดเมื่อซื้อ” โดยขายหัวพันธุ์มันฝรั่งในราคาอุดหนุนให้แก่เกษตรกรในระบบสัญญาฯ แต่กระนั้นเกษตรกรก็ยังไม่เต็มใจที่จะร่วมเป็นส่วนหนึ่งของระบบ โดยให้เหตุผลว่าไม่มีเงินสดในมือที่จะซื้อหัวพันธุ์จากบริษัท

เพื่อให้การผลิตหัวพันธุ์ภายใต้ระบบสัญญาเป็นการผลิตเชิงเศรษฐกิจและอยู่รอดดีขึ้น และเพื่อประกันคุณภาพของผลผลิตบริษัทเมล็ดพันธุ์ดรุณควรจัดหาหัวพันธุ์ให้เกษตรกรในรูปแบบสินเชื่อ ทั้งนี้โดยมีข้อตกลงตามกฎหมายอย่างเข้มงวด เพื่อหลีกเลี่ยงเกษตรกรจากการละเมิดสัญญา ราคาของเมล็ดพันธุ์มันฝรั่งควรจะสูงกว่าราคามันฝรั่งเพื่อบริโภค และควรถูกกำหนดล่วงหน้าก่อนฤดูกาลผลิต เป็นที่คาดหวังว่ายุทธศาสตร์เช่นนี้จะดึงดูดผู้เข้าร่วมในระบบกับ DSC มากขึ้น และเพิ่มการแข่งขันระหว่างเกษตรกรด้วยกันเอง อันจะนำไปสู่การปรับปรุงทั้งคุณภาพและปริมาณของหัวพันธุ์ ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มรายได้แก่เกษตรกรทั้งนี้จะส่งผลต่อเนื่องไปสู่การพัฒนาด้านสังคมและเศรษฐกิจ ของผู้มีส่วนร่วมในการผลิตมันฝรั่งอย่างมีนัยสำคัญในที่สุด

Thesis Title	Performance of Contract Seed Potato Production System in Bhutan	
Author	Mr. Bhim Raj Gurung	
Degree	Master of Science (Agriculture) Agricultural Systems	
Thesis Advisory Committee	Assoc. Prof. Dr. Aree Wiboonpoongse	Chairperson
	Lect. Phrek Gymantasiri	Member
	Asst. Prof. Dr. Pattana Jierwiryapant	Member

ABSTRACT

The production of many crops in subsistence agriculture does not often depend on formal sources of seed. Instead the informal channels dominate the system. Potato cultivation in Bhutan is partly subsistence and partly commercial. The Druk Seed Corporation (DSC) was established in 1995, as a Government Enterprise whose mandate is to enhance the quality and quantity of seed potatoes in the country. With limited resources in hand, the DSC often faced problems to produce seeds, especially seed potatoes which were too voluminous. DSC had to heavily depend and rely on the Contract Seed Growers (CSG) as 80-85% of total quantity of seeds was produced by CSGs annually. Therefore, the performance of DSC depended heavily with its partnership with CSGs. Considering the role of CSGs in the over all success of the potato program in the Kingdom both at the present and the future and further to enable design pragmatic future strategies for enhancing the CSG performance, this work makes an attempt to evaluate their performance.

Accordingly, for the purpose of evaluation in this study in 2004, a total of 140 farmers were interviewed which comprised of 25 contract growers, 55 ex-contract growers and 60 non-contract farmers. It was essential in the first place to have a comprehensive understanding of the seed systems that the farmers adopt in order to strengthen the seed systems. Thus to get a better overview and a clear understanding

of the whole production scenario, review of the local seed production exchange system, seed program in practice during Bhutan National Potato Program (BNPP) tenure, and the current seed program under the DSC was under taken.

It is apparent that all groups of the farmers had appreciated the various economic, technical and social advantages of contract farming. In terms of productivity, quality and profit, it was clear that the contract seed growers performed better than the ex-contract and the non-contract.

The DSC's agreement was different as inputs were not provided in credit to the growers unlike many other countries' contract farming systems. The cash and carry system, the new initiative introduced in 2003 in the program turned out to be a bottle neck in the overall performance of the DSC. The number of growers decreased drastically from 359 to 25 (93 %). Other notable reason for higher drop-outs of the farmers from the program was the relatively lower price offered by DSC for the seed potato. Under this scenario, the DSC did make attempts to compensate for the cash and carry system through provision of seed potato at a subsidized rate to contract seed growers but farmers were still not willing to be a part of the contract citing lack of cash in hand to purchase seeds.

In order to make contract seed production economically viable enterprise in the country and to assure quality produce, the DSC should provide seeds on credit with a strong legal contract agreement to prevent growers from defaulting. The price for seed potato should be higher than the ware potato and the price need to be declared prior to the production contract. It is expected that such a strategy if in place would attract more participation and competitiveness amongst the farmers thus leading to both qualitative and quantitative improvements there by increasing income of the farmers and finally being able to contribute significantly in the overall socio-economic development and in particular in the field of potato production.